

การศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติด้านความเสี่ยงการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของ
ประชาชนเขตเทศบาลตำบลบ้านเหลื่อม อำเภอบ้านเหลื่อม จังหวัดนครราชสีมา

A study of Pesticide Use Behavior and Risk Attitudes of People
in Ban Lueam Municipality, Ban Lueam District,
Nakhon Ratchasima Province

ศิริกานต์ นากระโทก¹

Sirikarn Nakrathok

¹โรงพยาบาลอำเภอบ้านเหลื่อม จังหวัดนครราชสีมา

¹Ban Lueam Hospital, Nakhon Ratchasima Province

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติต่อความเสี่ยงการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของประชาชนเขตเทศบาลตำบลบ้านเหลื่อม อำเภอบ้านเหลื่อม จังหวัดนครราชสีมา จากกลุ่มตัวอย่าง 324 คน รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากกรอบประเด็นของกระทรวงสาธารณสุข ในเดือนมีนาคม 2561 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาเพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 35-39 ปี ซึ่งเป็นทำไร่ทำนาและมีโอกาสสัมผัสกับสารเคมีมากที่สุด กลุ่มตัวอย่าง มีความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีผลต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดี กลุ่มตัวอย่างมากกว่าร้อยละ 80 มีพฤติกรรมและทัศนคติในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับดีมาก อาทิ ไม่รับประทานอาหาร/ดื่มน้ำในบริเวณที่ฉีดพ่นสารเคมี ก่อนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจะอ่านฉลากที่ภาชนะบรรจุทุกครั้ง สวมรองเท้าและเสื้อผ้าที่ปิดมิดชิดทุกครั้งเมื่อต้องใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำความสะอาดร่างกายหลังจากทำงานหรือล้างผิวหนังที่สัมผัสสารเคมีทันทีทุกครั้ง ล้างผลไม้และผักทุกครั้งก่อนการบริโภค และกลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชว่าควรลดให้น้อยลงหรือไม่ใช้เลยเพื่อสุขภาพของตนเองและผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัย กลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับบริการตรวจคัดกรองความเสี่ยงมีอาการทางสุขภาพจากพิษของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระดับความเสี่ยงต่ำ (Low Risk) ไม่มีอาการผิดปกติหลังจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ร้อยละ 77.20 รองลงมามีอาการปวดศีรษะ ร้อยละ 5.90 นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 100 ต้องการเข้ารับบริการการตรวจคัดกรอง (Lab screen) ความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังมีข้อเสนอแนะต่อส่วนราชการว่าควรส่งเสริมหรือการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน มีมาตรการในการจำกัดการใช้สารเคมีและรณรงค์ลดการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างต่อเนื่องเพื่อสุขภาพของเกษตรกรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

คำสำคัญ: สารเคมีกำจัดศัตรูพืช, พฤติกรรมสุขภาพ, ทัศนคติด้านความเสี่ยง

Abstract

The purpose of this research was to study behavior and attitude toward the risk of pesticide use among 324 subjects in Ban Lueam Municipality, Ban Lueam District, Nakhon Ratchasima. The questionnaires were developed by the framework of the Ministry of Public Health in March, 2018. The data were analyzed by descriptive statistics for percentage, average and standard deviation. The results showed that most of the samples were between 35-39 years' old who were in working age and most likely to be exposed to chemicals. Subjects had knowledge of risk pesticide uses, health effects and environment at good level. More than 80% of respondents had good behavior and attitude in pesticide use such as not eating and drinking water while they were spraying. Prior to use pesticides, they read the labels every time, always wore closed shoes and clothing when using pesticides, and cleaned the body after work or washed the exposed skin immediately. They washed fruits and vegetables before eat. The subjects had the attitude to use pesticides that should be reduced or not used for their own health and agricultural products that were safe. The subjects who visited a screening test had low risk and had not have health symptoms from pesticide toxicity without any abnormalities after using pesticide for 77.20% in the last year. The latter was headache for 5.90%. In addition, 100% of the subjects requested for a screening test. Furthermore, the subjects also suggested to the government that they should promote or educate on integrated pest management, regulate the limitations of pesticide uses, and launch a campaign to reduce the use of chemical pest restrictions to ensure the well-being of farmers and the environment in the community.

Key words: pesticide, health behavior, attitude to risks

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเสี่ยงของปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นปัญหาที่สำคัญและมีความรุนแรงมากในประชาชนโดยเฉพาะเกษตรกร มีสาเหตุมาจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องปล่อยไม่มีวิธีการหรือกฎหมายที่ชัดเจนมารองรับ หรือทำได้แต่มาตรการส่งเสริมให้ความรู้กับผู้ใช้ซึ่งไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึง รวมทั้งประชาชนหรือเกษตรกรยังขาดความตระหนักในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัยส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรและประชาชนทั่วไปในวงกว้าง ดังข้อมูลใน ปี พ.ศ. 2540 ของสำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กระทรวงสาธารณสุข พบว่ามีเกษตรกรที่ผลการตรวจเลือดอยู่ในเกณฑ์ไม่ปลอดภัยและเสี่ยงต่อการเกิดพิษ อันเนื่องมาจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นจำนวนถึง 16.35% หรือ 89,926 คน จากจำนวนเกษตรกรที่ตรวจเลือด 563,353 คน และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยในปี 2550 ผลการสุ่มตรวจพบว่ามีเกษตรกรถึง 39% ที่มีความเสี่ยงทางสุขภาพดังกล่าว (กระทรวงสาธารณสุข: 2551) ซึ่งปัญหาสุขภาพและความเสี่ยงจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีผลกระทบแบบพิษเฉียบพลัน ซึ่งผู้ป่วยจะมีอาการในทันทีหลังจากสัมผัสสารเคมี เช่น คลื่นไส้ อาเจียน ปวดหัว ปวดกล้ามเนื้อ ท้องร่วง หายใจติดขัด ตาพร่า เป็นต้น และกลุ่มที่มีผลกระทบแบบพิษเรื้อรัง ซึ่งเกิดจากพิษสะสมที่ก่อให้เกิดโรคหรือปัญหาด้านสุขภาพอื่นๆ ตามมา เช่น มะเร็ง เบาหวาน อัมพฤกษ์ อัมพาต โรคผิวหนังต่างๆ การเป็นหมัน ความพิการของทารกแรกเกิดหรือเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ เป็นต้น

ปริมาณการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในประเทศไทยจากสถิติการนำเข้าของสำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร (กรมวิชาการเกษตร: 2561) ในปี พ.ศ. 2550-2560 พบว่านำเข้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในแต่ละปีมีปริมาณมากและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นแสดงให้เห็นว่าในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาเกษตรกร มีการใช้สารกำจัดศัตรูพืชในการเพาะปลูกกันอย่างแพร่หลายและเป็นจำนวนมากทั้งเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เพื่อการควบคุมและกำจัดศัตรูพืช เพื่อเก็บถนอมเมล็ดพันธุ์ไว้สำหรับเพาะปลูก ซึ่งจากปริมาณการใช้สารกำจัดศัตรูพืชที่มากขึ้นนี้ย่อมส่งผลให้ศัตรูพืชมีการต้านฤทธิ์หรือการดื้อต่อสารกำจัดศัตรูพืชทำให้ปริมาณสารกำจัดศัตรูพืชที่เกษตรกรเคยใช้แล้วมีประสิทธิภาพไม่ก่อให้เกิดผลดังที่ผ่านมา ทำให้ในการฉีดพ่นครั้งต่อไปเกษตรกรต้องใช้สารกำจัดศัตรูพืชในปริมาณที่มากกว่าเดิมหรือเปลี่ยน ไปใช้สารกำจัดศัตรูพืชที่มีฤทธิ์รุนแรงมากขึ้นเพื่อให้การกำจัดศัตรูพืชมีประสิทธิภาพ ปัญหาการใช้สารเคมีในปริมาณมากเกินความจำเป็นนี้ทำให้เกิดการตกค้างของสารเคมีในดิน น้ำ ผัก ผลไม้ ผลผลิตทางการเกษตรและห่วงโซ่อาหาร ซึ่งส่งผลกระทบต่อ สุขภาพอนามัยของประชาชนและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาวอีกด้วย (กรมวิชาการเกษตร : 2553)

สำหรับอันตรายที่เกิดจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (ไพศาล รัตนเสถียรและคณะ : 2543) ได้อธิบายว่า สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกายมนุษย์ได้ 3 ทาง คือ ทางปาก ทางผิวหนังและทางจุมก ดังนั้นโอกาสที่สารพิษกำจัดศัตรูพืชจะสัมผัสกับร่างกายและเข้าสู่ร่างกายแล้วเกิดพิษได้ 3 ขั้นตอน คือ ก่อนการพ่นสารเคมีหรือขณะเตรียมการพ่นสารร่างกายจะได้รับพิษระหว่างการผสมสารโดยการสัมผัสทางผิวหนังและสูดดมสารพิษ โดยทางจุมกระหว่างการพ่นสารร่างกายจะได้รับพิษโดยสัมผัสกับละอองสารเนื่องจากการปลิว การระเหยและการปนเปื้อนจากการรั่วไหลของเครื่องพ่นสารทั้งก่อน และหลังพ่น เมื่อสารเคมีกำจัดศัตรูพืชปนเปื้อนตามร่างกายหลังการพ่น แล้วไม่ได้ทำความสะอาดโดยเฉพาะมือ ดังนั้นเมื่อรับประทานอาหาร ดื่มน้ำหรือสูบบุหรี่ สารเคมีกำจัดศัตรูพืชก็จะเข้าสู่ร่างกายของมนุษย์ได้ทันที เพราะฉะนั้นการมีพฤติกรรมการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้อง มีความรู้และทัศนคติต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ดีและถูกต้อง ทั้งก่อนการใช้ ระหว่างการใช้และหลังการใช้จะช่วยให้ลดอันตรายจากการที่สารพิษจะเข้าสู่ร่างกายได้อย่างมีนัยสำคัญ

การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างต่อเนื่องนั้นเป็นสารพิษที่ตกค้างอยู่ในระบบห่วงโซ่อาหารของมนุษย์ ซึ่งพิษภัยจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมิได้ส่งผลต่อเกษตรกรเท่านั้น แต่ยังรวมถึงผู้บริโภคและประชาชนทั่วไปด้วยจากการบริโภคผักและผลผลิตที่มีสารเคมีตกค้าง ดังรายงานการตรวจเลือดในเกษตรกรและผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรและแม่บ้านมีสารเคมีตกค้างในระดับไม่ปลอดภัยและเสี่ยงรวม 75% ส่วนในกลุ่ม

ผู้บริโภคที่รวมถึงนักเรียน บุคลากรในมหาวิทยาลัย ข้าราชการ นั้นมีสูงถึง 89.22% (วิชาดา สินลา และตัม บัญ รอด : 2554) ซึ่งสาเหตุหลักของความแตกต่างนี้อาจเป็นเพราะว่าเกษตรกรมีตัวเลือกในการบริโภคอาหารที่ปลอดภัยมากกว่าผู้บริโภคทั่วไป

อำเภอบ้านเหลื่อมตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดนครราชสีมา ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 88 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 233 ตารางกิโลเมตรหรือ 145,625 ไร่ โดยอยู่ในเขตป่าสงวนโคกหลวงเป็นพื้นที่ 231 ตารางกิโลเมตรคิดเป็นร้อยละ 99.14 ของพื้นที่ทั้งหมด ประมาณร้อยละ 60 ของพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มอยู่ทางทิศเหนือ ทิศตะวันตกและทิศใต้ของอำเภอเหมาะแก่การทำนา ส่วนอีกประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่เป็นลอนคลื่นสูง อยู่ทางทิศตะวันออกเหมาะแก่การปลูกพืชไร่ มีภูมิอากาศในรอบปีสำหรับเดือนที่หนาวที่สุด มีอุณหภูมิต่ำกว่า 15 องศาเซลเซียส สำหรับฤดูร้อนอุณหภูมิเฉลี่ย 35-40 องศาเซลเซียส มีฝนตกเฉลี่ยประมาณ 926 มิลลิเมตร ฝนตกมากในช่วงเดือนพฤษภาคม - ตุลาคม และทิ้งช่วงในกลางฤดูฝนเกือบทุกปี อำเภอบ้านเหลื่อมมีประชากรทั้งสิ้น 21,410 คน เป็นชาย 10,638 คน หญิง 10,772 คน (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา: 2561) จากลักษณะทางกายภาพดังกล่าวส่งผลให้ประชากรที่อาศัยอยู่ในอำเภอบ้านเหลื่อมประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ เช่น ทำนา ทำไร่ (อ้อย มันสำปะหลัง ผลไม้) ประมง (เลี้ยงกุ้ง ปลา) จึงเป็นที่มาและสาเหตุว่าเกษตรกรในเขตอำเภอบ้านเหลื่อมก็จะใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในการผลิตพืชผลทางเกษตรกรรมหรือใช้ในส่วนที่เกี่ยวข้องในการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมอย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยในฐานะผู้ปฏิบัติงานบริการด้านปฐมภูมิและองค์กรรวม งานอาชีวอนามัยความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อม โรงพยาบาลบ้านเหลื่อม ซึ่งมีหน้าที่ในการส่งเสริมการบริการสุขภาพให้ประชาชนในเขตอำเภอบ้านเหลื่อม จังหวัดนครราชสีมา มีสุขสภาวะที่ดี มีความรู้ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้องและปลอดภัย จึงทำการศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติด้านความเสี่ยงการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของประชาชนเขตเทศบาลตำบลบ้านเหลื่อม เพื่อตรวจคัดกรองความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีของประชาชนในเขตความรับผิดชอบของโรงพยาบาล รวมทั้งจัดทำข้อเสนอโครงการให้ประชาชนกลุ่มวัยทำงานได้รับการตรวจคัดกรองเสี่ยงด้านสุขภาพอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งและในกลุ่มที่พบความเสี่ยงได้รับการส่งต่อ ติดตาม รักษาและวินิจฉัยอย่างถูกต้อง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติด้านความเสี่ยงการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของประชาชนเขตเทศบาลตำบลบ้านเหลื่อม อำเภอบ้านเหลื่อม จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อจัดทำข้อเสนอโครงการให้ประชาชนกลุ่มวัยทำงานอาชีพเกษตรกรได้รับการตรวจคัดกรองเสี่ยงด้านสุขภาพอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งและในกลุ่มที่พบความเสี่ยงได้รับการส่งต่อ ติดตาม รักษาและวินิจฉัยอย่างถูกต้อง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบ้านเหลื่อม อำเภอบ้านเหลื่อม จังหวัดนครราชสีมา จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 324 คน ที่มาใช้บริการคัดกรองความเสี่ยง (screening test) ณ โรงพยาบาลอำเภอบ้านเหลื่อม ระหว่างเดือนมีนาคม 2561 โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) เพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ด้วยการจัดกลุ่มความสัมพันธ์พฤติกรรมและทัศนคติจากกลุ่มตัวอย่าง

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติความเสี่ยงการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของประชาชน เขตเทศบาล ตำบลบ้านเหลื่อมครั้งนี้พบว่า เป็นเพศหญิงที่เข้ารับบริการและตรวจคัดกรองความเสี่ยงจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จำนวน 188 ราย คิดเป็นร้อยละ 58.0 เพศชายจำนวน 136 ราย คิดเป็นร้อยละ 42.0 กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็น กลุ่มอายุช่วง 35-59 ปี ซึ่งเป็นวัยทำงานและมีโอกาสสัมผัสกับสาร เคมีกำจัดศัตรูพืชมากที่สุดจำนวน 202 ราย คิดเป็นร้อยละ 62.3 รองลงมาในกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 117 ราย คิดเป็นร้อยละ 36.1 และน้อยที่สุดอายุน้อยกว่า 34 ปี ไปจำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.5 ตามลำดับ ส่วนมากมีอาชีพเพาะปลูก/เจ้าของ จำนวน 275 ราย คิดเป็นร้อยละ 84.9 รองลงมาเป็นรับจ้างอื่น ๆ จำนวน 43 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.3 ส่วนน้อยที่เป็นเพาะปลูก/ ลูกจ้าง/รับจ้างฉีดพ่นจำนวน 2,3 และ 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.6, 0.9 และ 0.3 ตามลำดับ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ของผู้เข้ารับบริการและตรวจคัดกรองความเสี่ยง (n=324)

	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	136	42.0
หญิง	188	58.0
อายุ		
น้อยกว่า 34 ปี	5	1.5
35-59 ปี	202	62.3
60 ปีขึ้นไป	117	36.1
อาชีพ		
เพาะปลูก/เจ้าของ	275	84.9
เพาะปลูก/ลูกจ้าง	2	0.6
รับจ้างฉีดพ่น	3	0.9
รับจ้างอื่นๆ	43	13.3
เพาะปลูก/เจ้าของและรับจ้างฉีดพ่น	1	0.3

กลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับบริการตรวจคัดกรองความเสี่ยงส่วนมากอยู่ในบริเวณที่มีการฉีดพ่นหรือสัมผัสผัก ผลไม้ที่ฉีดพ่นจำนวน 130 ราย คิดเป็นร้อยละ 40.1 รองลงมาเป็นผู้ผสมสารเคมีและเป็นผู้ฉีดพ่นเองและอยู่ใน บริเวณที่มีการฉีดพ่นหรือสัมผัส จำนวน 80 ราย คิดเป็นร้อยละ 24.7 ส่วนน้อยที่สุดเป็นผู้พ่นเองและอยู่ใน บริเวณที่มีการฉีดพ่นหรือสัมผัส จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.6 ตามลำดับ ส่วนมากขณะทำงานไม่มีการสูบบุหรี่/ยาเส้นจำนวน 287 ราย คิดเป็น ร้อยละ 88.6 รองลงมา มีการสูบบุหรี่/ยาเส้นในขณะทำงานเป็นบางครั้ง จำนวน 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.9 ส่วนน้อยที่สุดมีการสูบบุหรี่/ยาเส้นในขณะทำงานทุกครั้งจำนวน 18 ราย คิด เป็นร้อยละ 5.6 ตามลำดับ ส่วนมากไม่รับประทานอาหาร/ดื่มน้ำ ในบริเวณที่ที่พ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จำนวน 264 ราย คิดเป็นร้อยละ 81.5 รองลงมา มีการรับประทาน/ดื่มน้ำในบริเวณที่พ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช บางครั้งจำนวน 42 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.0 ส่วนน้อยที่สุดมีการรับประทานอาหาร/ดื่มน้ำในบริเวณที่พ่นสารเคมี กำจัดศัตรูพืชทุกครั้งจำนวน 18 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.6 ส่วนมากก่อนการใช้สารเคมีขวดใหม่มีการอ่านฉลากที่ ภาชนะบรรจุทุกครั้ง จำนวน 282 ราย คิดเป็นร้อยละ 87.0 รองลงมา มีการอ่านการใช้สารเคมีขวดใหม่มีการอ่าน ฉลากที่ภาชนะบรรจุเป็นบางครั้ง จำนวน 24 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.4 ส่วนน้อยที่สุด คือ ไม่เคยอ่านฉลากที่

ภาชนะบรรจุก่อนการใช้สารเคมีขวดใหม่ จำนวน 18 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.6 ตามลำดับ ส่วนมากสวมถุงมือยาง ป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชขณะทำงานทุกครั้ง จำนวน 274 ราย คิดเป็นร้อยละ 84.6 รองลงมาไม่สวมถุงมือยาง คือมีการสวมถุงมือยางป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชขณะทำงานเป็นบางครั้งและไม่มีการสวมถุงมือยางป้องกัน สารเคมีกำจัดศัตรูพืชขณะทำงานเลย จำนวนราย 25 คิดเป็นร้อยละ 7.7 สวมใส่รองเท้าบูตหรือรองเท้าที่ปิด มิติชิดป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชทุกครั้ง จำนวน 276 ราย คิดเป็นร้อยละ 85.2 รองลงมาไม่สวมใส่รองเท้าบูต หรือรองเท้าที่ปิดมิติชิดป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชขณะทำงาน จำนวน 25 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.7 ส่วนน้อย ที่สุดสวมใส่รองเท้าบูตหรือรองเท้าที่ปิดมิติชิดป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นบางครั้งขณะทำงานจำนวน 23 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.1 ตามลำดับล้างผัก ผลไม้ทุกครั้งก่อนรับประทานจำนวน 287 ราย คิดเป็นร้อยละ 88.6 รองลงมาไม่มีการล้างผักผลไม้เป็นบางครั้งก่อนรับประทานจำนวน 26 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.0 ส่วนน้อยที่สุดในกลุ่ม ที่ไม่เคยล้างเลยจำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.4 (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 จำแนกพฤติกรรมและทัศนคติต่อความเสี่ยงในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (n=324)

พฤติกรรม/ทัศนคติ	จำนวน	ร้อยละ
การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช		
เป็นผู้ผสมสารเคมี	7	2.2
เป็นผู้ฉีดพ่นเอง	20	6.2
อยู่ในบริเวณที่มีการฉีดพ่นหรือสัมผัสผักผลไม้ที่ฉีดพ่น	130	40.1
เกี่ยวข้องในลักษณะอื่นๆ	37	11.4
เป็นผู้ผสมสารเคมีและเป็นผู้ฉีดพ่นเอง	80	24.7
เป็นผู้ผสมสารเคมีและเป็นผู้ฉีดพ่นเองและอยู่ในบริเวณที่มีการฉีดพ่นหรือสัมผัส	41	12.7
เป็นผู้ฉีดพ่นเองและอยู่ในบริเวณที่มีการฉีดพ่นหรือสัมผัส	2	0.6
เป็นผู้ผสมสารเคมีและอยู่ในบริเวณที่มีการฉีดพ่นหรือสัมผัส	7	2.2
สูบบุหรี่/ยาเส้น		
ไม่สูบ	287	88.6
สูบเป็นบางครั้ง	19	5.9
สูบทุกครั้ง	18	5.6
รับประทานอาหาร/ดื่มน้ำในบริเวณที่พ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช		
ไม่รับประทานอาหาร/ดื่มน้ำในบริเวณที่พ่นสารเคมีฯ เลย	264	81.5
รับประทานอาหาร/ดื่มน้ำในบริเวณที่พ่นสารเคมีฯ เป็นบางครั้ง	42	13.0
รับประทานอาหาร/ดื่มน้ำในบริเวณที่พ่นสารเคมีฯ ทุกครั้ง	18	5.6
อ่านฉลากที่ภาชนะบรรจุก่อนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช		
ไม่อ่านฉลากที่ภาชนะบรรจุเลย	18	5.6
อ่านฉลากที่ภาชนะบรรจุเป็นบางครั้ง	24	7.4
อ่านฉลากที่ภาชนะบรรจุทุกครั้ง	282	87.0
อ่านฉลากที่ภาชนะบรรจุ		
ไม่อ่านฉลากที่ภาชนะบรรจุเลย	18	5.6
อ่านฉลากที่ภาชนะบรรจุเป็นบางครั้ง	24	7.4
อ่านฉลากที่ภาชนะบรรจุทุกครั้ง	282	87.0

ตารางที่ 2 จำแนกพฤติกรรมและทัศนคติต่อความเสี่ยงในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (n=324) (ต่อ)

พฤติกรรม/ทัศนคติ	จำนวน	ร้อยละ
การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช		
สวมถุงมืออย่างป้องกัน		
ไม่สวมถุงมือป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืช	25	7.7
สวมถุงมือป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นบางครั้ง	25	7.7
สวมถุงมือป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชทุกครั้ง	274	84.6
ใส่รองเท้าบูตหรือรองเท้าที่ปิดมิดชิดป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืช		
ไม่สวมรองเท้าบูตหรือรองเท้าที่ปิดมิดชิดป้องกันสารเคมี	25	7.7
สวมรองเท้าบูตหรือรองเท้าที่ปิดมิดชิดป้องกันสารเคมี เป็นบางครั้ง	23	7.1
สวมรองเท้าบูตหรือรองเท้าที่ปิดมิดชิดป้องกันสารเคมี ทุกครั้ง	276	85.2
ล้างผัก ผลไม้ก่อนรับประทาน		
ไม่ล้างผัก ผลไม้ก่อนรับประทาน	11	3.4
ล้างผัก ผลไม้ก่อนรับประทานเป็นบางครั้ง	26	8.0
ล้างผัก ผลไม้ก่อนรับประทานทุกครั้ง	287	88.6

กลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับบริการตรวจคัดกรองความเสี่ยงส่วนมากไม่มีอาการผิดปกติหลังจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา จำนวน 248 ราย คิดเป็นร้อยละ 76.5 รองลงมามีอาการผิดปกติเป็นบางครั้ง จำนวน 75 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.1 ส่วนน้อยที่สุด คือ มีอาการเป็นประจำ จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.3 ส่วนมากมีอาการเล็กน้อยคือมีความเสี่ยงในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชระดับต่ำ ไม่มีอาการผิดปกติหลังจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาจำนวน 250 ราย คิดเป็นร้อยละ 77.20 รองลงมามีอาการปวดศีรษะ จำนวน 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.90 ส่วนน้อยที่สุดมีค่าเท่ากัน ดังนี้คือ มีอาการแสบจุก หายใจติดขัด นอนหลับไม่สนิท ชา ใจสั่น น้ำมูกไหล จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.3 ต้องการเข้ารับบริการตรวจคัดกรอง ความเสี่ยง (Lab screen) การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยประสงค์เข้ารับบริการเอง (ต้องการตรวจ) จำนวน 324 ราย คิดเป็นร้อยละ 100.0 (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 จำแนกพฤติกรรมและทัศนคติต่อความเสี่ยงในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (n=324)

พฤติกรรม/ทัศนคติ	จำนวน	ร้อยละ
อาการผิดปกติหลังจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา		
ไม่มีอาการผิดปกติ	248	76.5
มีอาการผิดปกติบางครั้ง	75	23.1
มีอาการผิดปกติเป็นประจำ	1	0.3

ตารางที่ 3 จำแนกพฤติกรรมและทัศนคติต่อความเสี่ยงในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (n=324) (ต่อ)

พฤติกรรม/ทัศนคติ	จำนวน	ร้อยละ
อาการผิดปกติหลังจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช		
ไม่มีอาการ	250	77.2
แสบจมูก	1	0.3
เจ็บคอ คอแห้ง	5	1.5
หายใจติดขัด	1	0.3
เวียนศีรษะ	11	3.4
ปวดศีรษะ	19	5.9
นอนหลับไม่สนิท	1	0.3
คัดผิวหนัง/ผิวแห้ง ผิวแตก	8	2.5
ผื่นคันที่ผิวหนัง/ตุ่มพุพอง	2	0.6
ตาแดง/แสบตา/ตาคัน	2	0.6
อ่อนเพลีย	9	2.8
มีอาการชา	1	0.3
ใจสั่น	1	0.3
เหงื่อออก	5	1.5
น้ำตาไหล	5	1.5
น้ำลายไหล	2	0.6
น้ำมูกไหล	1	0.3
ต้องการเข้ารับการคัดกรองความเสี่ยง		
ไม่ต้องการเข้ารับการคัดกรองความเสี่ยง	-	-
ต้องการเข้ารับการคัดกรองความเสี่ยง	324	100.0

ผลจากการวิจัยนี้สามารถสรุปได้ว่าประชาชนในเขตตำบลบ้านเหลื่อมส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้สารกำจัดศัตรูพืชและมีพฤติกรรม/ทัศนคติการใช้สารกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้อง แต่ยังมีประชาชนหรือเกษตรกรบางส่วนที่มีพฤติกรรมปฏิบัติตนไม่ถูกต้องหรือไม่ปลอดภัยจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจึงส่งผลกระทบต่อสุขภาพ นอกจากนี้ในเรื่องของการใช้อุปกรณ์ป้องกันตนเองเมื่อต้องใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เช่น เสื้อผ้า รองเท้าบูต ถุงมือ การรับประทานอาหาร/ดื่มน้ำ สูบบุหรี่ ประชาชนบางส่วนยังมีความเสี่ยงต่อสารเคมีกำจัดศัตรูพืชจากการใช้ที่ไม่ถูกวิธี ส่งผลให้เกิดอาการทางสุขภาพ เช่น เวียนศีรษะ ปวดศีรษะ นอนหลับไม่สนิท คัดผิวหนัง/ผิวแห้ง ผิวแตก ผื่นคันที่ผิวหนัง/ตุ่มพุพอง ตาแดง/แสบตา/คันตา อ่อนเพลีย เป็นต้น รวมทั้งกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ร้อยละ 100 ประสงค์เข้ารับบริการเองตรวจคัดกรองความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทุกคน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยการศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติด้านความเสี่ยงการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของประชาชนเขตเทศบาลตำบลบ้านเหลื่อมครั้งนี้ ส่วนใหญ่ประชาชนมีความรู้และแสดงออกถึงพฤติกรรมและทัศนคติในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับดี รู้จักวิธีการปฏิบัติตนในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เช่น การสวมรองเท้าบูต สวมถุงมืออย่างป้องกัน มีการสวมใส่เสื้อผ้าที่ปิดชิด ขณะทำงานไม่สูบบุหรี่ อ่านฉลากบรรจุสารเคมีกำจัดศัตรูพืชก่อนใช้สารเคมีฯ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิเชียร ศรีวิชัย (2541) ที่กล่าวว่าประชาชนรับรู้หรือมี

ความรู้ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีโอกาสเสี่ยงอยู่ในระดับสูง พฤติกรรมป้องกันตนเองอยู่ในระดับดี โดยพบว่าเกษตรกรมีการป้องกันตนเองที่ดีในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบ้านเหลื่อมประเด็นการคัดกรองความเสี่ยงด้านสุขภาพพบว่าพฤติกรรมและทัศนคติความเสี่ยงการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับดี เช่น ไม่รับประทานอาหารตม้มน้ำในบริเวณที่ฉีดพ่นสารเคมี ก่อนรับประทานอาหารมีการล้างผัก ผลไม้ ทำความสะอาดร่างกายหลังจากทำงานหรือล้างผิวหนังที่สัมผัสสารเคมีทันทีทุกครั้ง กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชว่าควรลดให้น้อยลงหรือไม่ใช้เลย เพื่อสุขภาพของตนเองและผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสิทธิเวช วิจิตร (2554) ที่ค้นพบว่ากระบวนการเสริมพลังอำนาจต่อการรับรู้ พฤติกรรมและทัศนคติการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช-สัตว์ของเกษตรกรชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ตำบลบ้านกาต อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จะดีขึ้นเมื่อได้รับข้อมูลความรู้และลดการใช้สารเคมีเพื่อสุขภาพที่ดีในภาพรวมซึ่งจะช่วยลดปัญหาสุขภาพต่างๆ ที่เกิดจากพิษของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชทั้งแบบเฉียบพลันและแบบสะสมในระยะ 1 ปี ตามผลการคัดกรองความเสี่ยงสุขภาพของการศึกษานี้ (ตารางที่ 12) สำหรับประเด็นของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 100 มีความประสงค์ต้องการเข้ารับบริการการตรวจคัดกรอง (Lab screen) ความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชนั้น พบว่ามีความสอดคล้องกันกับการศึกษาของบุญตา กลิ่นมาลี (2540) ที่พบว่าความรู้ความเข้าใจและพฤติกรรม/ทัศนคติจะมีผลต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพโดยนำผลการตรวจเลือดมาวิเคราะห์การวิจัยร่วมด้วย ซึ่งชี้ให้เห็นว่างานวิจัยนี้กลุ่มตัวอย่างสะท้อนทัศนคติออกมาได้สอดคล้องกับพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่จะลด ละ เลิกการใช้สารเคมีและต้องการให้หน่วยงานราชการรณรงค์ลดการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างต่อเนื่องเพื่อสุขภาพของเกษตรกรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมหรือจัดกิจกรรมโครงการให้ความรู้กับประชาชนด้วยวิธีการฝึกอบรมหรือสาธิตวิธีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้องในแปลงของเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอและจัดให้บ่อยครั้งเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกรให้มีการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันตนเองและสิ่งแวดล้อม
2. ควรการส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์ ลด ละ เลิกการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2553). *ผลกระทบสารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- บุญตา กลิ่นมาลี. (2540). *ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชกับระดับเอ็นไซม์โคลีนเอสเตอเรสในเลือดเกษตรกร หมู่บ้านท่าแลง ตำบลท่าแลง อำเภอกำแพง จังหวัดเพชรบุรี*. (วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- วิชาดา สีนลา และตัม บุนรอด. (2554). *พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในตำบลแหลมไทรนาค อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง*. รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการ ครั้งที่ 8 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน 146-1479.
- วิเชียร ศรีวิชัย. (2541). *ความเชื่อด้านสุขภาพและพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรอำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาส่งเสริมสุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)
- สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร. (2561). *รายงานข้อมูลการนำเข้าสารเคมีทางการเกษตร ปี พ.ศ. 2550-2560*. เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2561 จาก www.doa.go.th.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา. (2561). *ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) จังหวัดนครราชสีมา*. เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2561 จาก <http://www.cddkorat.com/>
- สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กระทรวงสาธารณสุข. (2551). *ข้อมูลโรคที่เกิดจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม*. เข้าถึงเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2561 จาก <http://envocc.ddc.moph.go.th/>
- สิทธิเวช วิจิตร. (2554). *ผลของกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจต่อการรับรู้และพฤติกรรมการใช้สารกำจัดศัตรูพืช-สัตว์ของเกษตรกรชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ตำบลบ้านกาศ อำเภอมะนัง จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. (วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- ไพศาล รัตนเสถียร และคณะ. (2543). *เทคนิคการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. กรุงเทพฯ.